

Postępowanie cywilne

Wydanie 2.

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Źródła i stosowanie prawa postępowania cywilnego

§ 1. Pojęcie i cel postępowania cywilnego

Ustawodawca nie wprowadził legalnej definicji postępowania cywilnego. ¹ Przyjmuje się, że jest to **prawnie zorganizowane działanie sądów i kompetentnych organów**¹ z udziałem zainteresowanych podmiotów, podejmowane w celu udzielenia ochrony prawnej oraz urzeczywistnienia konkretnej normy prawnej poprzez rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy cywilnej w rozumieniu przepisu art. 1 KPC, a zatem sprawy ze stosunku z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego lub prawa pracy, sprawy, do rozpoznania której z mocy przepisów szczególnych stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego², jak też poprzez przymusowe wykonanie orzeczeń sądów i innych organów stwierdzających prawa i obowiązki stron tych stosunków³. Powyższa definicja wskazuje jednocześnie na cel postępowania

¹ Do organów tych tradycyjnie zalicza się komorników, referendarzy sądowych i notariuszy. Zob. *P. Cioch*, [w:] *J. Studzińska, P. Cioch*, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017, s. 1. Należy jednak pamiętać, że postępowanie cywilne obejmuje nie tylko postępowanie sądowe, ale także alternatywne metody rozwiązywania sporów. Tak również *Ł. Błaszczak*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2013, s. 4; *J. Mucha*, *Postępowanie cywilne. Diagramy*, Warszawa 2016, s. 19–21.

² *E. Marszałkowska-Krześ*, [w:] *U. Kalina-Prasznic* (red.), *Encyklopedia prawa*, Warszawa 2007, s. 585; *Ł. Błaszczak*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Postępowanie cywilne*, 2013, s. 5; *W. Berutowicz*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1978, s. 18; *S. Dalka*, *Sądowe postępowanie cywilne. Założenia ogólne i proces cywilny*, Gdańsk 1984, s. 13; *K. Knoppek*, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2015, s. 28; *H. Dolecki*, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2015, s. 23; *W. Broniewicz, A. Marciniak, J. Kunicki*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 25; por. *M. Waligórski*, *Zarys polskiego procesu cywilnego*, Kraków 1952, s. 13–14; *M. Goettel*, [w:] *M. Goettel, A. Bieliński, J. Piszczek*, *Elementarny kurs postępowania cywilnego*, Olsztyn 2007, s. 7–8.

³ Ten ostatni element definicji postępowania cywilnego podkreślają *J. Jodłowski, J. Lapierre* i *K. Weitz*, słusznie podając, że pozwala on na uwzględnienie dwóch głównych rodzajów postępowania cywilnego, jakimi są postępowanie rozpoznawcze i postępowanie egzekucyjne – *J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz*, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016, s. 26. Por. *K. Czajkowska-Matosiuk*, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011, s. 1.

cywilnego, którym jest realizacja wyżej wymienionych stosunków i ochrona praw podmiotowych z nich wynikających¹. W definicji tej widoczne są zarówno elementy podmiotowe (dotyczące udziału sądu, innych organów oraz zainteresowanych podmiotów w postępowaniu), jak i przedmiotowe (dotyczące rodzaju spraw, jakie są przedmiotem postępowania cywilnego). To ostatnie kryterium pozwala także na odróżnienie postępowania cywilnego od innych rodzajów postępowań², przede wszystkim od postępowania karnego, które prowadzi się w sprawach karnych, oraz od postępowania administracyjnego, które dotyczy spraw administracyjnych³.

§ 2. Funkcje postępowania cywilnego

- 2 Podstawową funkcją postępowania cywilnego jest **stworzenie drogi prawnej do wydania wyroku**, co wynika z konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP)⁴. Wyróżnia się funkcje postępowania cywilnego⁵ w ogólności, funkcje poszczególnych postępowań cywilnych wchodzących w jego zakres, a także funkcje poszczególnych czynności procesowych charakteryzujących

---

¹ Obszernie tematykę tę prezentują: *W. Berutowicz*, Postępowanie cywilne, 1978, s. 62 i n.; *J. Jagiela*, Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2007, s. 197–209; *R. Kulski*, Cel i funkcje postępowania cywilnego, [w:] *K. Markiewicz, A. Torbus* (red.), Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego, Warszawa 2014, s. 443–481; *tenże*, Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2017, s. 77 i n.

² Szerzej *J. Jodłowski, J. Lapierre, K. Weitz*, [w:] *J. Jodłowski i in.*, Postępowanie cywilne, 2016, s. 25.

³ Obszernie na temat tego pojęcia *T. Kielkowski*, Sprawa administracyjna, Kraków 2004, *passim*.

⁴ *K. Knoppek*, Postępowanie cywilne, s. 28; *H. Dolecki*, Postępowanie cywilne, s. 31; *P. Cioch*, [w:] *J. Studzińska, P. Cioch*, Postępowanie cywilne, 2017, s. 2.

⁵ Pojęcie to w literaturze przedmiotu utożsamia się z celem postępowania cywilnego (tak *M. Waligórski*, Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu, Warszawa 1947, s. 32 i n.; *tenże*, Zarys polskiego procesu, s. 17 i n.; *J. Jagiela*, Tymczasowa ochrona, s. 205–208; *H. Mądrzak*, [w:] *H. Mądrzak* (red.), Postępowanie cywilne, Warszawa 2003, s. 5–6) albo odróżnia się je od niego (tak *W. Berutowicz*, Funkcja postępowania cywilnego w Polsce Ludowej, [w:] *J. Jodłowski* (red.), Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów, Ossolineum 1974, s. 8–12; *P. Wieczorek*, Funkcje postępowań egzekucyjnego i zabezpieczającego, PE 2000, Nr 7, s. 26 i n.; *A. Jakubecki*, Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu własności intelektualnej, Kraków 2002, s. 165; *K. Korzan*, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 2004, s. 13; *S. Cieślak*, Formalizm postępowania cywilnego, Warszawa 2008, s. 56–57). Por. *M. Sawczuk*, O celach i funkcjach postępowania cywilnego procesowego i nieprocesowego (niespornego), [w:] *A. Marciniak* (red.), Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza, Łódź 1998, s. 313.

się samodzielnością i odrębnością strukturalną¹. Z uwagi na zakres opracowania należy poprzestać na omówieniu tych pierwszych jako mających znaczenie dla wszystkich rodzajów postępowań². Przyjmuje się, że postępowanie cywilne realizuje następujące funkcje:

- 1) **ochronną** (uznawaną za funkcję pierwotną³ lub główną⁴) – polega na tym, że postępowanie to służy ochronie interesu indywidualnego (jednostkowego) lub grupowego i jednocześnie interesu społecznego (publicznego, ogólnego)⁵. Co do zasady, ma ona charakter następczy względem funkcji ochronnej prawa materialnego, gdyż wiąże się z koniecznością stworzenia możliwości realizacji norm prawa materialnego, chociaż niekiedy wykazuje pewną autonomiczność względem nich⁶. Funkcja ochrony interesu indywidualnego jest **funkcją bezpośrednią**, gdyż dla niej w pierwszym rzędzie wszczyna się i prowadzi postępowanie cywilne. Funkcja ochrony interesu ogólnego jest **funkcją pośrednią**, ponieważ jest zwykle realizowana przez wykonywanie funkcji bezpośredniej. Funkcja ochrony interesu ogólnego występuje w postępowaniu cywilnym samodzielnie tylko jako wyjątek⁷.

---

¹ J. Jagiela, Tymczasowa ochrona, s. 207–208.

² Więcej na temat funkcji poszczególnych postępowań cywilnych zob. P. Wieczorek, Funkcje postępowań, s. 26 i n.; M. Sawczuk, O celach i funkcjach, s. 313 i n.; M. Walasik, Analogia w prawie procesowym cywilnym, Warszawa 2013, s. 141; I. Gil, Cel i funkcja postępowania upadłościowego – doświadczenia i perspektywy, [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy, Sopot 2016, s. 489 i n.

³ H. Mądrzak, [w:] H. Mądrzak (red.), Postępowanie cywilne, s. 5. Niektórzy autorzy wskazują ją jako jedyną funkcję postępowania cywilnego, uznając, że funkcja ta polega w szczególności na: 1) konkretyzowaniu i realizowaniu norm prawnych z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy i ubezpieczeń społecznych; 2) wydawaniu zarządzeń, zwolnień i zezwoleń mających znaczenie prawne; 3) dokonywaniu czynności dokumentacyjno-rejestrowych; 4) dokonywaniu innych czynności przekazanych sądowi w drodze ustawy. Zob. J. Jodłowski, J. Lapiere, K. Weitz, [w:] J. Jodłowski i in., Postępowanie cywilne, 2016, s. 36–37; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, Postępowanie cywilne, s. 32–37; P. Cioch, [w:] J. Studzińska, P. Cioch, Postępowanie cywilne, 2017, s. 2.

⁴ S. Włodyka, Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje, [w:] J. Jodłowski (red.), Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów, Ossolineum 1974, s. 285.

⁵ S. Włodyka, Pojęcie postępowania cywilnego, s. 285; S. Dalka, Sądowe postępowanie, s. 25–26; A. Jakubecki, Postępowanie zabezpieczające, 2002, s. 165; H. Dolecki, Postępowanie cywilne, s. 23–24; S. Cieślak, Formalizm postępowania cywilnego, s. 58–59. Cel ten realizują nie tylko organy sądowe, ale także podmioty pozasądowe. Zob. Ł. Błaszczak, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), Postępowanie cywilne, 2013, s. 6; M. Walasik, Analogia w prawie procesowym, s. 133–141.

⁶ M. Walasik, Analogia w prawie procesowym, s. 134–135, 139–141.

⁷ S. Włodyka (Pojęcie postępowania cywilnego, s. 286–288), dokonując tego podziału, wskazuje jednocześnie, że z innego punktu widzenia funkcje postępowania cywilnego mogą być albo represyjne, albo prewencyjne; **represyjne** – gdy chodzi o stosowanie sankcji praw-

- Ochrona prawna udzielona w toku postępowania cywilnego może mieć charakter ochrony ostatecznej (definitywnej) albo tymczasowej¹;
- 2) **prawną** – polega na wyjaśnieniu treści obowiązujących norm prawnych, rozwijaniu prawa, legitymizacji wydawanych przez sądy orzeczeń i zapewnianiu ich wykonania²;
  - 3) **edukacyjną** (wychowawczą, prewencyjną) – polega na oddziaływaniu na obywateli w taki sposób, aby swoje stosunki i interesy prawne kształtowali dobrowolnie i świadomie, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi w poszczególnych dziedzinach³. Sama perspektywa reakcji, której można się spodziewać w razie naruszenia prawa, skłania bowiem adresatów norm do dobrowolnego podejmowania zachowań, które są z tym prawem zgodne⁴;
  - 4) **organizacyjną** – polega na organizowaniu stosunków społecznych⁵; państwo organizuje w drodze tworzenia norm regulujących postępowanie cywilne sposób realizacji ochrony prawnej w sprawach cywilnych, w ramach którego sprawowany jest wymiar sprawiedliwości⁶.

§ 3. Dopuszczalność drogi sądowej w sprawach cywilnych

I. Zagadnienia wstępne

- 3 Zasada dopuszczalności drogi sądowej i jednocześnie domniemanie drogi sądowej w sprawach cywilnych zostały wyrażone w art. 2 § 1 KPC. Przez drogę sądową należy rozumieć **kompetencję sądów powszechnych i Sądu Naj-**

---

nej przewidzianej na wypadek naruszenia obowiązującego prawa, **prewencyjne** – gdy chodzi o zapobiegnięcie naruszeniu prawa. Podobnie jak w stosunku do funkcji ochrony interesów indywidualnych i interesu ogólnego, tu również funkcje te mogą występować łącznie – przy czym funkcją bezpośrednią jest wówczas funkcja represyjna, pośrednią zaś prewencyjna, bądź samodzielnie i niezależnie od siebie, w tej postaci funkcja prewencyjna występuje jako funkcja samodzielna i bezpośrednia.

¹ Ochrona definitywna uznawana jest za funkcję postępowania cywilnego w ogólności, natomiast udzielenie ochrony tymczasowej następuje w ramach poszczególnych postępowań cywilnych albo mocą poszczególnych czynności procesowych. Tak *J. Jagiela*, Tymczasowa ochrona, s. 208–209.

² *H. Mądrzak*, [w:] *H. Mądrzak* (red.), *Postępowanie cywilne*, s. 5–6.

³ *W. Berutowicz*, Funkcja postępowania cywilnego, s. 9, 37 i n.; *S. Włodyka*, Pojęcie postępowania cywilnego, s. 283; *S. Dalka*, Sądowe postępowanie, s. 27.

⁴ *M. Walasik*, Analogia w prawie procesowym, s. 141.

⁵ *S. Włodyka*, Pojęcie postępowania cywilnego, s. 283.

⁶ *M. Walasik*, Analogia w prawie procesowym, s. 130–133.

wyższego do rozpoznawania spraw cywilnych¹. Droga sądowa przysługuje, jeśli konkretna sprawa:

- 1) jest sprawą cywilną w znaczeniu materialnym i nie ma przepisu, który przekazywałby ją do rozstrzygnięcia innemu organowi², albo
- 2) jest sprawą cywilną w znaczeniu formalnym³.

Definicja ta jest ściśle związana z **pojęciem sprawy cywilnej** (art. 1 KPC), które wyznacza podmiotowy i przedmiotowy zakres drogi sądowej. Przy zbiegu podstaw tego samego rozszczenia droga sądowa jest dopuszczalna, jeżeli jedna z tych podstaw uzasadnia właściwość sądu powszechnego do rozpoznawania sprawy⁴. Pojęcie drogi sądowej występuje w znaczeniu:

- 1) **ściśłym** (*sensu stricto*) – obejmuje postępowanie przed sądami powszechnymi i Sądem Najwyższym;
- 2) **szerokim** (*sensu largo*) – obejmuje postępowanie przed sądami powszechnymi, Sądem Najwyższym i sądami szczególnymi (np. na podstawie art. 8 i 9 ustawy z 3.2.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego⁵)⁶.

---

¹ Tak *K. Flaga-Gieruszyńska*, [w:] *A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 16; *J. Mucha*, *Postępowanie cywilne*, s. 29; *M. Sorysz*, [w:] *M. Sorysz, M. Muliński*, *Postępowanie cywilne w diagramach*, Bielsko-Biała 2016, s. 14; *K. Gajda-Roszczyńska*, [w:] *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–729*, Warszawa 2016, s. 21. Niektórzy autorzy definiują drogę sądową jedynie jako kompetencję sądów powszechnych do rozpoznawania spraw cywilnych. Tak np. *H. Mądrzak*, [w:] *H. Mądrzak* (red.), *Postępowanie cywilne*, s. 17; *Ł. Błaszczak*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Postępowanie cywilne*, 2013, s. 31.

² Szerzej *J. Gudowski*, [w:] *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, s. 73–74.

³ Szczegółowo przypadki dopuszczalności drogi sądowej omawiają: *J. Gudowski*, [w:] *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 79–157; *K. Gajda-Roszczyńska*, [w:] *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 43 i n.; *A. Marciniak*, [w:] *A. Marciniak, K. Piasecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–366*, Warszawa 2016, s. 30 i n.; *K. Flaga-Gieruszyńska*, [w:] *A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, 2017, s. 19–38.

⁴ Wyr. SN z 12.6.6.1968 r., III PRN 22/68, OSPiKA 1969 Nr 7, poz. 161.

⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2099.

⁶ *J. Gudowski*, [w:] *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 61; *K. Gajda-Roszczyńska*, [w:] *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 21; *J. Bodio*, [w:] *A. Jakubecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1–729*, Warszawa 2017, s. 39.

II. Rodzaje niedopuszczalności drogi sądowej

4 W doktrynie istnieją różne sposoby wyróżniania rodzajów niedopuszczalności drogi sądowej. Najczęściej¹ wymienia się następujące rodzaje takiej niedopuszczalności:

- 1) ze względu na moment jej wystąpienia:
  - a) **pierwotna** – gdy sprawa nie należy do kompetencji sądów powszechnych od chwili wszczęcia postępowania;
  - b) **następcza** – gdy przesłanka drogi sądowej odpadnie w toku postępowania (już po jego wszczęciu), np. skutek zmiany prawodawstwa;
- 2) ze względu na jej zakres:
  - a) **całkowita** – gdy niedopuszczalność drogi sądowej dotyczy całości dochodzonego w postępowaniu cywilnym roszczenia;
  - b) **częściowa** – gdy niedopuszczalność drogi sądowej dotyczy tylko części powództwa²;
- 3) ze względu na możliwość lub brak możliwości jej uchylenia:
  - a) **bezwzględna** – gdy sprawa nie może być rozpoznana przez sąd, dlatego że albo nie jest sprawą cywilną (w znaczeniu formalnym lub materialnym, np. sprawa podatkowa), albo chociaż jest sprawą cywilną w znaczeniu materialnym, to na mocy przepisów prawa została przekazana do rozpoznawania innym organom niż sąd powszechny (np. sprawy z zakresu ustawy z 29.8.1997 r. – Ordynacja podatkowa³);
  - b) **względna**⁴ – występuje w razie:
    - **przemienności drogi sądowej i drogi innego postępowania** – gdy podmiotowi na mocy przepisów przysługuje możliwość dochodze-

---

¹ Tak *H. Mądrzak*, [w:] *H. Mądrzak* (red.), *Postępowanie cywilne*, s. 18–19; *Ł. Błaszczak*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Postępowanie cywilne*, 2013, s. 32; *A. Marciniak*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, s. 41 i n.; *K. Gajda-Roszczyńska*, [w:] *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 36 i n.; *A. Marciniak*, [w:] *A. Marciniak*, *K. Piasecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 26–28.

² Na podział ten wskazuje *J. Gudowski*, [w:] *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 71–72.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 900 ze zm.

⁴ Niektórzy autorzy wskazują, że względna niedopuszczalność drogi sądowej oznacza, że sprawa może być rozpoznawana według wyboru przez sąd powszechny lub inny organ. Tak *M. Manowska*, [w:] *M. Manowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Art. 1–505³⁸, Warszawa 2015, s. 40–41; *P. Razowski*, *Niedopuszczalność drogi sądowej w postępowaniu sądowoadministracyjnym*, Warszawa 2015, s. 11 i n.; *M. Sorysz*, [w:] *M. Sorysz*, *M. Muliński*, *Postępowanie cywilne*, s. 16; *J. Gudowski*, [w:] *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 67; *K. Flaga-Gieruszyńska*, [w:] *A. Zieliński*, *K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, 2017, s. 17; *J. Bodio*, [w:] *A. Jakubecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2017, s. 40.

nia swoich praw przed sądem powszechnym albo innym organem i ma on prawo wyboru, z jakiego rodzaju postępowania w danym przypadku skorzysta (np. w sprawach z zakresu prawa pracy pracownik może dochodzić swoich roszczeń w postępowaniu sądowym lub przed komisją pojednawczą na podstawie art. 242 KP, w sprawach wewnątrzspółdzielczych¹, w sprawach o unieważnienie lub stwierdzenie wygaśnięcia prawa ochronnego na znak towarowy lub unieważnienie prawa z rejestracji wzoru przemysłowego w postępowaniu sądowym albo w drodze postępowania przed Urzędem Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej²);

- **niedopuszczalności czasowej (warunkowej) drogi sądowej** – gdy przepisy wymagają, aby przed wszczęciem postępowania cywilnego zostały wykorzystane inne sposoby rozwiązania sporu³ (np. postępowanie reklamacyjne⁴, postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przed organem rentowym⁵, postępowania przed prezesami urzędów regulacyjnych, które mają charakter administracyjny⁶, postępowania ugodowe⁷).

III. Skutki niedopuszczalności drogi sądowej

Droga sądowa stanowi bezwzględną pozytywną przesłankę procesową, 5 którą sąd zobowiązany jest brać pod uwagę z urzędu w każdym stanie sprawy (art. 202 KPC)⁸. Konieczność brania tej przesłanki przez sąd pod uwagę z urzędu nie pozbawia strony możliwości podniesienia jej braku w formie zarzutu

¹ Art. 32 ustawy z 16.9.1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 275 ze zm.).

² Zob. art. 479¹²² i 479¹²⁶ KPC wprowadzone na mocy ustawy z 13.2.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 288). Przepisy te weszły w życie z dniem 1.7.2020 r.

³ J. Gudowski wymienia nie tylko przypadki czasowej niedopuszczalności drogi sądowej, ale też wskazuje na niekonstytucyjność tych regulacji jako pozostających w sprzeczności z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, które gwarantują bezwarunkowe prawo do sądu – *tenże*, [w:] T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 68 i n.

⁴ Art. 75 ust. 1 ustawy z 15.11.1984 r. – Prawo przewozowe (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 8), art. 107 PrTel i art. 94 PrPoczt.

⁵ Art. 476 § 2 KPC.

⁶ Art. 479²⁸ § 1, 479⁴⁶, 479⁵⁷, 479⁶⁸, 479⁷⁹ KPC.

⁷ Art. 97 § 2¹ KP, art. 151 ust. 1 PrGeol, art. 46 ustawy z 25.9.1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1543).

⁸ Szerzej T. Zembrzusi, Nieważność postępowania w procesie cywilnym, Warszawa 2017, s. 225.

formalnego w toku postępowania. W takiej sytuacji powstaje konieczność przeprowadzenia postępowania incydentalnego¹. Jej brak nie może być sanowany w następstwie działania sądu lub stron². Brak drogi sądowej skutkuje:

- 1) wydaniem przez sąd **postanowienia o odrzuceniu pozwu** (art. 199 § 1 pkt 1 KPC)³ – gdy brak drogi sądowej wystąpił już w chwili wszczęcia postępowania (brak pierwotny)⁴. Ustawodawca przewidział jednak dwa wyjątki od tej zasady:
  - a) sąd nie może odrzucić pozwu z tego powodu, że do rozpoznania sprawy właściwy jest organ administracji publicznej lub sąd administracyjny, jeżeli organ administracji publicznej lub sąd administracyjny uznały się w tej sprawie za niewłaściwe (art. 199¹ KPC⁵);
  - b) w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych – odrzucenie pozwu nie może nastąpić z powodu niedopuszczalności drogi sądowej, gdy do rozpoznania sprawy właściwy jest inny organ. W tym wypadku sąd przekazuje mu sprawę. Postanowienie sądu o przekazaniu sprawy może zapaść na posiedzeniu niejawnym (art. 148 § 3 KPC). Jeżeli jednak organ ten uprzednio uznał się za niewłaściwy, sąd rozpoznaje sprawę. Wniesienie do sądu pozwu przekazanego następnie stosownie do paragrafu poprzedzającego, wywołuje skutki, jakie ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa (art. 464 § 1 i 2 KPC);

---

¹ W razie oddalenia tego zarzutu sąd zobowiązany jest do wydania oddzielnego postanowienia o odmowie odrzucenia pozwu i może wstrzymać dalsze rozpoznanie sprawy, aż do uprawomocnienia się tego postanowienia (art. 222 zd. 1 KPC). Na postanowienie takie przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt 3 KPC). Zarówno postanowienie o odrzuceniu pozwu, jak i o umorzeniu postępowania jako kończące postępowanie w sprawie podlegają zaskarżeniu zażaleniem na podstawie art. 394 § 1 *in principio* KPC.

² J. Bodio, [w:] A. Jakubecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2017, s. 39.

³ Odróżnić od tego trzeba sytuację, gdy z pisma, które zostało wniesione jako pozew, nie wynika żądanie rozstrzygnięcia sporu o charakterze sprawy cywilnej. W takiej sytuacji przewodniczący zwraca pismo wnoszącemu bez żadnych dalszych czynności, chyba że wyjątkowe okoliczności uzasadniają nadanie mu biegu (art. 186¹ KPC).

⁴ W takiej sytuacji sąd cywilny, zgodnie z post. SN z 21.5.2002 r., III CK 53/02, OSNC 2003, Nr 2, poz. 31, nie może poprzestać na stwierdzeniu, że sprawa przedstawiona do rozstrzygnięcia nie jest sprawą cywilną w rozumieniu art. 1 KPC, lecz zobowiązany jest wskazać sąd, dla którego właściwość rozpoznania tej sprawy zostało ustawowo zastrzeżone (art. 45 ust. 1 i art. 177 Konstytucji RP).

⁵ Odpowiednikiem tego uregulowania na gruncie postępowania administracyjnego jest przepis art. 66 § 4 KPA, w myśl którego organ nie może zwrócić podania z tej przyczyny, że właściwym w sprawie jest sąd powszechny, jeżeli w tej sprawie sąd uznał się już za niewłaściwy. Oba te przepisy pozwalają na rozwiązanie negatywnych konfliktów kompetencyjnych zarówno w jednym, jak i drugim postępowaniu.

- 2) w postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej wydaniem **postanowienia o odrzuceniu pozwu wzajemnego** o unieważnienie lub stwierdzenie wygaśnięcia prawa ochronnego na znak towarowy lub unieważnienie prawa z rejestracji wzoru przemysłowego, wytoczonego w sprawie o naruszenie prawa do znaku towarowego lub wzoru przemysłowego, jeżeli decyzja wydana przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej, dotycząca tego samego przedmiotu sprawy, w tym podstawy powództwa wzajemnego, stała się prawomocna (art. 479¹²⁶ § 4 KPC);
- 3) wydaniem przez sąd **postanowienia o umorzeniu postępowania** (art. 355 KPC) – gdy brak drogi sądowej wystąpił dopiero w toku postępowania (brak następczy)¹;
- 4) **nieważnością postępowania** (art. 379 pkt 1 KPC) – gdy postępowanie cywilne przeprowadzono pomimo braku drogi sądowej. Takie uchybienie procesowe może stanowić zarzut apelacyjny, podstawę wniesienia zażalenia, skargi kasacyjnej, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, skargi nadzwyczajnej.

§ 4. Relacje między postępowaniem cywilnym a postępowaniem karnym

Postępowania te należy od siebie odróżnić ze względu na specyfikę stosunków cywilnoprawnych i karnoprawnych podlegających ochronie prawnej oraz cel² obu postępowań³. W pewnych jednak wypadkach ten sam stan faktyczny może uzasadniać wszczęcie postępowania karnego i postępowania cywil-

---

¹ Możliwa jest też sytuacja odwrotna, tj. że droga sądowa niedopuszczalna w chwili wszczęcia postępowania stanie się (np. na skutek zmiany prawodawstwa) dopuszczalna. W takim przypadku dojdzie do konwalidacji przesłanki procesowej tamującej rozpoznanie sprawy. Zob. post. SN z 21.5.1952 r., C 732/52, niepubl.; J. Gudowski, [w:] T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 71.

² Postępowanie karne służy rozpoznawaniu spraw karnych, których celem jest m.in. wykrzycie i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa oraz zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym (art. 2 KPK). Natomiast postępowanie cywilne służy rozstrzygnięciu spraw cywilnych (art. 2 § 1 KPC), a więc ochronie praw podmiotowych wynikających ze stosunków cywilnoprawnych. Niekiedy jednak w postępowaniu cywilnym sąd rozstrzyga sprawy karne, a w postępowaniu karnym sąd rozstrzyga sprawy cywilne. Zob. A. Marciniak, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2016, s. 47–48.

³ Kryterium ich wyodrębnienia nie stanowi różnica w zadaniach realizowanych przez sądy cywilne i karne. Zarówno jedno, jak i drugie sądy wypełniają te same zadania, tj. zapewniają ochronę ustroju demokratycznego, praworządności, interesu publicznego, a także osobistych oraz majątkowych praw i interesów obywateli. Zob. J. Jodłowski i in., Postępowanie cywilne, 2016, s. 115–116.

nego (np. jeśli na skutek wypadku komunikacyjnego poszkodowany doznał uszczerbku na zdrowiu), przy czym nie chodzi tu tylko o dochodzenie roszczenia odszkodowawczego, ale także o ustalenie stanu faktycznego, który wpływa na rozstrzygnięcie sprawy w innym postępowaniu (zob. art. 928 KC, art. 209 KK). Dlatego ustawodawca przewidział, że określone roszczenia mogą być dochodzone na drodze postępowania cywilnego albo w wypadkach w ustawie przewidzianych w postępowaniu karnym (art. 12 KPC)¹. Obecnie dochodzenie odszkodowania lub zadośćuczynienia w postępowaniu karnym może być przede wszystkim realizowane w drodze prawnokarnego obowiązku naprawienia szkody (art. 46–48 KK²)³.

- 7 Zgodnie z art. 415 § 1 KPK w razie skazania oskarżonego lub warunkowego umorzenia postępowania w wypadkach wskazanych w ustawie sąd orzeka nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, obowiązek naprawienia, w całości lub w części, szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za krzywdę nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono. Orzeczenie sądu karnego uwzględniające powyższe roszczenie majątkowe, nadające się do egzekucji, stanowi tytuł wykonawczy po nadaniu mu klauzuli wykonalności (art. 107 § 1 i 2 KPK). Chodzi tu o roszczenia majątkowe wynikające z przestępstwa (art. 12 KPC)⁴, choć – co trzeba podkre-

---

¹ Wybór jednej z tych dróg oznacza niemożliwość skorzystania z drugiej z nich ze względu na zawisłość sprawy albo powagę rzeczy osądzonej (*J. Jagiela*, [w:] *A. Marciniak, K. Piasecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, Komentarz. Art. 1–366, Warszawa 2016, s. 138).

² Szerzej *B. Sitkiewicz*, *Obowiązek naprawienia szkody i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę jako środki kompensacyjne orzekane w wyroku skazującym – zagadnienia wybrane*, [w:] *A. Lach* (red.), *Dochodzenie roszczeń cywilnych a proces karny*, Warszawa 2018, s. 73 i n.; *M. Rogalski*, *Wniosek o naprawienie szkody*, [w:] *A. Lach* (red.), *Dochodzenie roszczeń cywilnych*, s. 163 i n.

³ Do dnia 30.6.2015 r. możliwość dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych w postępowaniu karnym realizowana była przede wszystkim w drodze powództwa adhezyjnego, prowadzonego na podstawie art. 62–79 KPK (*R. Kmieciak*, *O pokrzywdzonym i formach adhezji cywilnoprawnej w postępowaniu karnym*, [w:] *A. Lach* (red.), *Dochodzenie roszczeń cywilnych*, s. 41 i n.). W przepisach KK i KPK istnieje ponadto szereg innych przepisów przewidujących naprawienie szkody (zob. *T. Ereciński*, [w:] *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 221; *K. Gajda-Roszczyńska*, [w:] *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 127; *J. Jagiela*, [w:] *A. Marciniak, K. Piasecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 141 i n.).

⁴ Jak wskazuje *W. Siedlecki*, *a contrario* oznacza to, że roszczenia niemajątkowe wynikające z przestępstwa mogą być dochodzone wyłącznie w postępowaniu cywilnym – *tenże*, *Stosunek postępowania karnego do postępowania cywilnego w świetle przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego*, *Pal. 1966*, Nr 9, s. 21.

ślić – skorzystanie z możliwości żądania odszkodowania lub zadośćuczynienia w postępowaniu karnym nie wyłącza możliwości dochodzenia w późniejszym procesie dalszych niezaspokojonych w postępowaniu karnym roszczeń cywilnoprawnych przez poszkodowanego (art. 415 § 2 KPK). Wyłącznie na drodze postępowania karnego rozstrzygane są sprawy o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (art. 552 i n. KPK).

Niekiedy też ustawodawca wskazuje, jakie czynności w danym postępowaniu należy prowadzić zgodnie z regulacjami przewidzianymi dla drugiego z tych postępowań. Na przykład orzeczoną w postępowaniu karnym karę grzywny egzekwuje się według przepisów KPC, a do przymusowego sprowadzenia lub aresztowania w postępowaniu cywilnym stosuje się odpowiednio przepisy KPK (art. 163 § 2 KPC). Ponadto prawodawca przewidział, że w pewnych przypadkach wyroki sądów cywilnych i karnych mają wiążącą moc w drugim z postępowań (prejudycjalność¹, łac. *praeiudicium*). Regulacja ta pozwala na zachowanie jednolitości orzecznictwa oraz realizację ekonomiki procesowej w obu postępowaniach². Wpływ prejudycjalny tych dwóch postępowań na siebie należy rozpatrywać oddzielnie:

- 1) **wpływ postępowania karnego na postępowanie cywilne** – w tym zakresie należy wyróżnić trzy sytuacje:
  - a) **postępowanie cywilne toczy się po zakończeniu postępowania karnego** – w takim przypadku zastosowanie znajduje norma art. 11 KPC, zgodnie z którą ustalenia wydanego w postępowaniu karnym³ prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa⁴ wiążą sąd w postępowaniu cywilnym (zarówno w procesie, jak i postępowania-

¹ J. Rodziewicz, *Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym*, Gdańsk 2000, s. 8; A. Zieliński, [w:] A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, 2017, s. 51; por. S. Hanausek, „Związanie” sądu cywilnego decyzją administracyjną, SC 1974, t. XXIII, s. 23–24.

² Zob. T. Ereciński, [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 209; K. Piasecki, *Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny*, Warszawa 1970, s. 17 i n.

³ Przepis ten nie dotyczy orzeczeń wydanych w postępowaniu przygotowawczym, dyscyplinarnym i karnoadministracyjnym, natomiast obejmuje również wyroki wydawane w postępowaniu skarbowym. Zob. K. Gajda-Roszczyńska, [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 116.

M. Manowska, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2015, s. 125.

⁴ Moc wiążąca nie dotyczy wyroków skazujących za wykroczenie ani orzeczeń wydawanych w postępowaniu w sprawach nieletnich. Zob. K. Gajda-Roszczyńska, [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, 2016, s. 117.

niu nieprocesowym)¹. Jednak osoba, która nie była oskarżona, może powoływać się w postępowaniu cywilnym na wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające jej odpowiedzialność cywilną². Natomiast sam skazany może w toku postępowania cywilnego powoływać się na wszelkie okoliczności, które mogą mieć wpływ na zmniejszenie jego odpowiedzialności cywilnej w tym postępowaniu (np. przedawnienie, potrącenie, zaspokojenie wierzyciela)³. Na podstawie art. 11 KPC przyjmuje się, że sąd cywilny jest związany ustaleniami dotyczącymi: osoby sprawcy, przedmiotu przestępstwa (np. samochód, towar), czasu popełnienia przestępstwa⁴, miejsca przestępstwa⁵, sposobu popełnienia przestępstwa⁶, na czyją szkodę przestępstwo zostało popełnione⁷, czynem przypisanym oskarżonemu w sentencji wyroku (np. przerobienie dokumentu, zabójstwo, przywłaszczenie)⁸, a w przypadku przestępstw

---

¹ Szeroko na temat koncepcji charakteru prawnego art. 11 KPC zob. *K. Piasecki*, Wpływ postępowania, s. 59 i n.; *M. Mazur-Bądel*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), Meritum. Postępowanie cywilne, Warszawa 2017, s. 41–42.

² Przepis ten stosuje się do osób, które na gruncie prawa cywilnego ponoszą odpowiedzialność na zasadzie ryzyka (art. 435, 436 KC) albo za cudze czyny (np. art. 429, 430 KC). Osoba taka nie może jednak obalać samego faktu popełnienia przestępstwa przez osobę skazaną prawomocnym wyrokiem sądu karnego. Zob. *W. Siedlecki*, Stosunek postępowania karnego, s. 26–27; *T. Ereciński*, [w:] *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 218–219; *J. Jodłowski i in.*, Postępowanie cywilne, 2016, s. 123; odmiennie SN w wyr. z 6.3.1967 r., II CR 410/66, OSNCP 1967, Nr 10, poz. 178, s. 36; *A. Zieliński*, [w:] *A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, 2017, s. 57; *P. Rylski*, Moc wiążąca wyroku karnego skazującego a sytuacja procesowa osoby trzeciej (art. 11 zd. drugie k.p.c.), PPC 2010, Nr 1, s. 99 i n. Przepisu tego nie stosuje się również do następców prawnych skazanego. Zob. orz. SN z 27.11.1961 r., II CT 1043/60, OSNC 1963, Nr 2, poz. 35, z aprobującą glosą *K. Lipińskiego*, OSPiKA 1963, Nr 2, poz. 35; *W. Siedlecki*, Stosunek postępowania karnego, s. 28; *A. Zieliński*, [w:] *A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, 2017, s. 56–57. Obszernie podmiotowy zakres wiążąca ustaleniami wyroku skazującego omawia *K. Piasecki*, Wpływ postępowania, s. 149 i n., natomiast sytuację procesową osoby trzeciej w świetle omawianej regulacji – *P. Rylski*, Moc wiążąca wyroku karnego, s. 95 i n.

³ *A. Zieliński*, [w:] *A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, 2017, s. 51.

⁴ Wyr. SN z 18.7.1972 r., I PR 343/71, OSNCP 1973, Nr 4, poz. 65.

⁵ *M. Manowska*, [w:] *M. Manowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2015, s. 53.

⁶ Tak *M. Mazur-Bądel*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), Meritum. Postępowanie cywilne, s. 53.

⁷ *M. Manowska*, [w:] *M. Manowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2015, s. 53.

⁸ Stanowi to odstępstwo od zasady swobodnej oceny dowodów oraz zasady bezpośredniości. Zob. *J. Rodziewicz*, Prejudycjalność, s. 19; *T. Ereciński*, [w:] *T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 209; *J. Jodłowski i in.*, Postępowanie cywilne,

maturalnych – skutkiem i związkiem przyczynowym¹. Wszystkie te elementy zawarte są w sentencji wyroku (art. 413 KPK). Natomiast nie są dla sądu wiążące ustalenia faktyczne zawarte w uzasadnieniu wyroku² (np. dotyczące motywów działania sprawcy, zachowania się pokrzywdzonego), a także umyślny lub nieumyślny charakter popełnionego czynu³, kwalifikacja prawna czynu⁴ oraz przyjęta zasada odpowiedzialności cywilnej⁵. Sporne jest natomiast, czy sąd cywilny jest związany zawartym w wyroku karnym ustaleniem wysokości szkody pokrzywdzonego. Przyjmuje się, że jeżeli określenie wysokości szkody w postępowaniu karnym ma charakter posiłkowy, to nie wiąże sądu⁶ (np. jeśli w postępowaniu karnym przyjęto, że oskarżony przywłaszczył samochód o wartości 7000 zł, to sąd cywilny jest związany faktem przywłaszczenia określonego samochodu, a sama jego wartość może być ustalona odmiennie w postępowaniu cywilnym). Natomiast jeśli ustalenie wysokości szkody przez sąd karny wynika bezpośrednio z ustalenia przedmiotu przestępstwa i tym samym stanowi jeden z elementów stanu faktycznego czynu przestępnego przypisanego oskarżonemu, ustalenie takie będzie wiążące również dla sądu cywilnego⁷ (np. jeśli w postępowaniu karnym przyjęto, że oskarżony przywłaszczył kwotę 7000 zł, to sąd cywilny nie może przyjąć odmiennych ustaleń w postępowaniu cywilnym). Co więcej, sąd cywilny nie może ustalić wysokości szkody na kwotę niższą niż ta, która stanowi o granicy między przestępstwem a wykroczeniem, jest związany rozmiarem szkody w takim przypadku, gdy do ustalenia czynu konieczne jest wyrządzenie szkody w określonym rozmiarze (por. art. 296 § 1 i 3, art. 296a § 4 i art. 303 § 2 KK), a także rozmiarem zagarniętego mienia, gdy chodzi o tzw. przestępstwa kwalifikowane przez oko-

2016, s. 122; *A. Zieliński*, [w:] *A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, 2017, s. 51; *M. Mazur-Bądel*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), Meritum. Postępowanie cywilne, s. 42; *J. Jagiela*, [w:] *A. Marciniak, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 123.

¹ *K. Piasecki*, Wpływ postępowania, s. 112 i n.; *M. Mazur-Bądel*, [w:] *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), Meritum. Postępowanie cywilne, s. 53; *J. Jagiela*, [w:] *A. Marciniak, K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 129–130.

² Wyr. SN z 6.3.1974 r., II CR 46/74, PiP 1976, z. 5, s. 120; *W. Siedlecki*, Stosunek postępowania karnego, s. 25.

³ Zob. uchw. SN(7) z 28.4.1983 r., III CZP 14/83, OSNCP 1983 Nr 11, poz. 168; uchw. SN (ICiA) z 20.1.1984 r., III CZP 71/83, OSNCP 1984, Nr 8, poz. 133.

⁴ Wyr. SN z 3.2.1973 r., II CR 424/72, Legalis; odmiennie *M. Manowska*, [w:] *M. Manowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2015, s. 53–54.

⁵ Wyr. SN z 16.6.1967 r., I PR 184/67, Legalis.

⁶ Zob. uchw. SN (IPiUS) z 25.7.1973 r., III PZP 12/73, OSNCP 1974, Nr 3, poz. 44.

⁷ Np. wyr. SN z 7.3.1967 r., I CR 464/66, Legalis.

liczność¹. Należy zaznaczyć, że sąd cywilny jest związany jedynie tymi wyrokami karnymi, którym można przypisać skutek w postaci prawomocności². Ponadto wiążą go jedynie wyroki skazujące³. Zatem wyrokiem uniewinniającym⁴, wyrokiem umarzającym postępowanie lub wyrokiem umarzającym postępowanie warunkowo sąd cywilny nie jest związany⁵. Takie orzeczenia mają jednak moc dokumentów urzędowych i zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów mogą w pewnych przypadkach stanowić podstawę ustaleń faktycznych dokonywanych przez sąd cywilny⁶. Moc wiążąca wyroku karnego w postępowaniu cywilnym określona jest jako prejudycjalność w szerokim znaczeniu (*sensu largo*). Natomiast o mocy prejudycjalnej w ścisłym znaczeniu (*sensu stricto*) mówimy wtedy, gdy wyrok sądu karnego oddziałuje na skutki cywilnoprawne, a więc stwierdzenie popełnienia przestępstwa oddziałuje na zastosowanie norm prawa cywilnego (np. art. 442¹ § 2 i art. 928 § 1 pkt 1 KC, art. 52 § 1 pkt 2 KP)⁷. Z taką sytuacją mamy do czynienia również wtedy, gdy wyrok sądu cywilnego został oparty na wyroku karnym, który później został uchylony⁸. Stanowi to podstawę wznowienia postępowania cywilnego z właściwych przyczyn restytucyjnych (art. 403 § 1 pkt 1 KPC);

- b) **postępowanie cywilne i postępowanie karne toczą się równolegle** – wówczas, jeżeli ujawni się czyn, którego ustalenie w drodze karnej mogłoby wywrzeć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej, sąd może postanowieniem zawiesić postępowanie cywilne z urzędu (art. 177 § 1

---

¹ T. Ereciński, [w:] T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 217.

² Uchylenie skutków karnoprawnych prawomocnego wyroku karnego skazującego w wyniku później ogłoszonej amnestii nie znosi skutków cywilnoprawnych (orz. SN z 13.1.1958 r., 3 CR 511/57, OSPiKA 1958, Nr 10, poz. 265).

³ Darowanie kary (ułaskawienie skazanego) nie ma wpływu na moc wiążącą wyroku karnego w postępowaniu cywilnym (A. Zieliński, [w:] A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Kodeks postępowania cywilnego, 2017, s. 52).

⁴ W postępowaniu cywilnym sąd samodzielnie może ocenić, czy sprawca popełnił czyn, który skutkuje jego odpowiedzialnością cywilnoprawną. Por. J. Jodłowski, K. Weitz, [w:] J. Jodłowski i in., Postępowanie cywilne, 2016, s. 121.

⁵ K. Piasecki, Wpływ postępowania, s. 101.

⁶ Zob. wyr. SN z 15.10.1997 r., III CKN 238/97, niepubl.; wyr. SA w Poznaniu z 1.9.2010 r., I ACa 609/10, Legalis.

⁷ M. Mazur-Bądel, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), Meritum. Postępowanie cywilne, s. 42; A. Marciniak, [w:] A. Marciniak, K. Piasecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 122.

⁸ A. Marciniak, [w:] A. Marciniak, K. Piasecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 122.

pkt 4 KPC)¹. Na postanowienie takie przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt 5 KPC). Jeżeli postępowanie karne nie jest jeszcze rozpoczęte, a jego rozpoczęcie zależy od wniosku strony, sąd wyznaczy termin do wszczęcia postępowania, w innych wypadkach może zwrócić się do właściwego organu (np. prokuratora) o wszczęcie postępowania (art. 177 § 2 KPC). Do zawieszenia postępowania na tej podstawie może dojść w toku postępowania przed sądem I i II instancji, ale nie przed Sądem Najwyższym². Zawieszono postępowanie można podjąć z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie karne; sąd może jednak podjąć postępowanie i przedtem³, stosownie do okoliczności (art. 180 § 1 pkt 4 KPC);

- c) **postępowanie cywilne zostało zakończone przed wszczęciem postępowania karnego** – w takiej sytuacji późniejszy wyrok karny, choćby był wyrokiem prawomocnym i skazującym, może być jedynie podstawą do wznowienia postępowania na podstawie art. 403 § 2 KPC⁴.

Niezależnie od powyższego, jeżeli wyrok sądu cywilnego oparto na dokumencie podrobionym lub przerobionym (np. podrobionym wyroku sądu karnego), albo na skazującym wyroku karnym, następnie uchylonym, albo też wyrok został uzyskany za pomocą przestępstwa, co zostało stwierdzone przez sąd w postępowaniu karnym, to stanowi to podstawę wznowienia postępowania cywilnego (art. 403 § 1 pkt 1 i 2 w zw. z art. 404 KPC);

- 2) **wpływ postępowania cywilnego na postępowanie karne** – inaczej niż to ma miejsce w stosunku do postępowania administracyjnego, prawomocne orzeczenie sądu cywilnego nie wiąże, co do zasady, sądu karnego z uwagi na fakt, że sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu (art. 8 § 1 KPK). Jest to wyjątek od skutku pozytywnego prawomocności material-

¹ Zawieszenie postępowania zależy od decyzji sądu, który oceni konieczność wstrzymania biegu sprawy cywilnej do czasu zakończenia sprawy karnej. Zob. post. SN z 5.4.1965 r., II PZ 20/65, Legalis; wyr. SN z 24.2.2006 r., II CSK 141/05, Legalis; wyr. SN z 8.3.1974 r., II CZ 25/74, Legalis; *J. Jodłowski, K. Weitz, [w:] J. Jodłowski i in., Postępowanie cywilne, 2016, s. 125; P. Grzegorzczak, [w:] T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 966, 984–986. Ten ostatni wskazuje również, że nie chodzi tu tylko o sytuację, w której moc wiążąca skazującego wyroku karnego (art. 11) będzie determinować sposób rozstrzygnięcia żądania w sprawie cywilnej, lecz także o inne przypadki, w których ustalenia dokonane na drodze karnej mogą rzutować na wynik sprawy. Por. *K. Piasecki, Wpływ postępowania, s. 184 i n.**

² *P. Grzegorzczak, [w:] T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 983.*

³ Np. jeśli postępowanie karne zostało zawieszono i jest prawdopodobne, że stan ten będzie trwał dłuższy okres.

⁴ *Szerzej K. Weitz, [w:] J. Gudowski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 3, cz. 2, Środki zaskarżenia, Warszawa 2013, s. 1371 i n.*

nej orzeczeń wydawanych w postępowaniu cywilnym (art. 365 § 1 KPC). Przepis art. 365 § 2 KPC określa, w jakim zakresie orzeczenia sądu cywilnego nie wiążą sądu w postępowaniu karnym. Przepisem, który to określa w ustawie karnoprocesowej, jest art. 8 § 2 KPK, zgodnie z którym prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące. W konsekwencji należy uznać, że wiążą sąd karny orzeczenia zapadające w powództwach o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego oraz niektóre orzeczenia zapadające w powództwach o ustalenie prawa lub stosunku prawnego (np. wyrok stwierdzający nieistnienie małżeństwa)¹. Orzeczenia takie zapadają najczęściej w sprawach o prawa stanu, i to zarówno w trybie procesowym, jak i nieprocesowym. Stąd sąd karny związany będzie np. wyrokiem ustalającym ojcostwo, postanowieniem orzekającym przysposobienie, wyrokiem unieważniającym małżeństwo z powodu bigamii czy wyrokiem rozwodowym.

§ 5. Relacje między postępowaniem cywilnym a postępowaniami administracyjnymi

I. Postępowanie cywilne a postępowanie administracyjne

- 9 Należy zauważyć, że każda z tych dróg została przewidziana zasadniczo do rozstrzygnięcia innych rodzajów spraw². W pewnych jednak przypadkach sprawy administracyjne w znaczeniu materialnoprawnym zostały zaklasyfikowane przez ustawodawcę do kategorii spraw cywilnych w znaczeniu formalnoprawnym (np. sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych, ochrony konkurencji i konsumentów, regulacji energetyki, regulacji telekomunikacji i poczty, regulacji transportu kolejowego, regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego). W sprawach tych sąd cywilny upoważniony jest do kontroli decyzji zapadających w postępowaniu administracyjnym³ (w pierwszym etapie rozpoznawane są one w postępowaniu administracyjnym, a w drugim w postępowaniu cywilnym). Zaobserwować można także tendencję odwrotną. Niektóre bowiem sprawy cywilne w znaczeniu materialnoprawnym zostały przekazane do postępowania administracyjnego⁴.

¹ J. Rodziewicz, *Prejudycjalność*, s. 153 i n.

² Droga postępowania cywilnego dla rozstrzygnięcia spraw cywilnych a droga postępowania administracyjnego dla rozstrzygnięcia spraw administracyjnych.

³ Zagadnienie to ujmuje w kategorii związków istniejących między postępowaniem cywilnym a postępowaniem administracyjnym S. Hanausek, „Związanie” sądu cywilnego, s. 7 i n.

⁴ Szerzej K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016, s. 107–108; Ł. Błaszczak, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, 2013, s. 17.

[Przejdź do księgarni →](#)